

פעילות: "המכבייה אירוע יהודי ציוני"

מטרת הדין:

1. בחינת המכבייה כאירוע יהודי- ציוני מהקמתו ועד היום
2. בדיקת רלוונטיות אירוע המכבייה לעם היהודי ולמדינת ישראל בימינו לעומת ימי המכביות הראשונות.

רקע לדין:

תמונת מצב- העם היהודי

כ-13 מיליון יהודים חיים היום ברחבי העולם: חלקם הגדול בישראל ובארצות הברית, והשאר בארצות שונות. 92% מהעם היהודי בימינו מתגורר במדינות מבוססות ומתקדמות, הממוקמות בחמישון העליון של ארצות העולם, אולם עד לפני עשורים לא מעטים התמונה הייתה שונה לגמרי. במהלך ההיסטוריה חלו תמורות רבות במפה הדמוגרפית של העם היהודי, אשר עברה שינויים משמעותיים במיוחד מאז שלהי המאה ה-19. גלי העלייה לארץ ישראל הריבוי הטבעי של אוכלוסיית מדינת ישראל הריבוי המועט בתפוצות ישראל ותהליכי ההתבוללות בקרב היהודים בחו"ל הובילו לכך שמדינת ישראל הפכה לישוב היהודי הגדול בעולם.

העם היהודי נדרש להתמודד עם בעיות דמוגרפיות קשות. כפי שצינו, מספרם של יהודי התפוצות הולך ומתמעט כתוצאה משיעור ילודה נמוך, התבוללות מדאיגה וריבוי של נישואי תערובת; בישראל מתפתחת בעיה דמוגרפית אחרת, הנובעת מגידול האוכלוסייה הערבית במדינה לעומת ירידה יחסית בשיעור היהודים. בנוסף, מספרם הכולל של יהודי העולם ביחס לעמים אחרים הולך וקטן: מאז 1970 גדלה אוכלוסיית העולם ב-2.5 מיליארד (למעלה מ-50%), בעוד העם היהודי גדל מאז בשני אחוזים בלבד.

המכביה – לידתו של רעיון

המכביה החלה כרעיון אשר צץ במוחו של נער יהודי בן 15, יוסף יקותיאלי, אשר עקב אחר המשחקים האולימפיים בשטוקהולם בשנת 1912. יקותיאלי החליט כי הוא רוצה לקיים אירוע בו יתחרו ספורטאים יהודים מכל העולם להשגת חזון כפול: מצוינות ספורטיבית בקרב עם ישראל והתכנסות יהודי התפוצות באירוע המוני בארץ ישראל.

במשך 10 שנים קיים יקותיאלי התרוצצויות, השתדלויות אין סוף ומאמצים רבים, כולל התדפקות על דלתותיהם של מושלים, מזכירים, פקידי מדינה, רשויות וחברים קרובים. בשנת 1928 הגיש יקותיאלי למנחם אוסישקין, נשיא הקרן הקיימת, הצעה: קיום כינוס ראשון של ספורטאים מכל מרכזי מכבי בעולם – בשנת 1932. השנה נקבעה כי הייתה בעלת עיתוי סמלי: 1,800 שנה למרד בר-כוכבא. בשלב זה, הפך הרעיון לעובדה והוחלט על הקמת ה"מכביאדה".

הוחלט כי "המכביאדה", אשר שמה הוסב ל"מכביה", תיערך בפרקי זמן קבועים, כדוגמת המשחקים האולימפיים, וייקחו בה חלק מחברי ה"מכבי תנועה עולמית". המטרה הייתה לארגן משחקים עולמיים עבריים, בהם יבחנו האגודות את כוחן ויכינו עצמן לתחרויות הבינלאומיות והאולימפיות, במקביל להאדרת עבודת הספורט של בני-הנוער העברי.

קיומה של המכביה בתאריך המיועד התאפשר בימיו של הנציב העליון הבא, סיר ארתור ווקופ, אשר היה בעל מדיניות פרו-יהודית, אהד את הספורט העברי ואת הישגי התנועה הציונית בא"י, ופרש חסותו על משחקי המכביה, בתנאי שזו תארח גם קבוצות של ערבים ואנגלים.

שתי משלחות של רוכבי אופנועים יהודים יצאו מת"א ל"מסע תעמולה" ברחבי אירופה: הראשונה בשנת 1930, מת"א לאנטוורפן, והשנייה מת"א ללונדון, שנה מאוחר יותר. יקותיאלי עצמו השתתף במשלחת אופנועני הנוער.

המכביות הראשונות

במכביה הראשונה השתתפו 390 ספורטאים יהודים מ-18 ארצות שונות, ביניהם מדינות ערב (סוריה ומצרים) שבהן ארגוני מכבי היו חזקים והמוניים.

תהלוכת המשלחות בטקס הפתיחה של המכביה היוותה אירוע שיא מרגש במיוחד. המונים תפסו מקומות בצידי הרחובות, ובמיוחד ליד גימנסיה "הרצליה" הישנה - שם החל המצעד. משלחת אוסטריה (המדינה שבה תאודור הרצל גר מגיל 18) נשאה את "דגל הרצל", אותו הזכיר חוזה המדינה בספרו "מדינת היהודים". כל מי שהיה עד למחזה, חש שהוא נוטל חלק במאורע היסטורי. תל-אביב הקטנה של 1932 לא הורגלה באירוח אירועים בינלאומיים מכל סוג שהוא. באותה שנה מנתה כ-50 אלף תושבים, כשכל הישוב היהודי מנה 180 אלף נפש בלבד.

אריאל שרון, בראיון אישי ומלא התרגשות, סיפר כי בתור ילד בן 4 הוא נכח ברחובות תל-אביב כשתהלוכות המכביה הראשונה עברו לכיוון האיצטדיון הספורט הראשון של העיר הציונית הראשונה - זיכרון אשר זכור לו כאירוע מחונן בחייו. יצחק רבין ז"ל, מספר חוויה דומה מאוד לזאת של אריאל שרון, כשגם הוא כילד נכח בתהלוכות המשלחות של המכביה הראשונה.

במכביה השנייה עלה מספר המשתתפים ל-1,350 מ-28 ארצות אשר התחרו ב-18 מקצועות-בין הספורטאים היו שמות כמו זה של יהודית דויטש אלופת אוסטריה בשחייה נשית. הימים היו ימי עליית היטלר לשלטון בגרמניה, אשר הטילו צל כבד על אירופה כולה. בארץ-ישראל המשיך שלטון המנדט הבריטי להגביל את מספר אשרות-העלייה לארץ, ורבים ממשתתפי המכביה, במיוחד מקרב המשלחות מבולגריה ופולין, ניצלו את ההזדמנות להישאר בא"י. אפילו חברי תזמורת כלי-הנשיפה מבולגריה, שהגיעו להשתתף בטקסי הפתיחה והנעילה, נשארו כולם, וכאשר הדגלים הורדו מראש התורן בתום המכביה - נארזו כלי התזמורת ונשלחו חזרה לבולגריה, לבדם.

המכביות מאז ועד היום

מאז המכביה הראשונה בשנת 1932 התקיימו בארץ 17 מכביות. המכביה ה-13 שהתקיימה בשנת 1989 הייתה לאירוע מיוחד כאשר חגגה את "שנת בר-המצווה". באירוע זה הושם דגש על המוטו "אני שייך" והתקיימו פעולות רבות בנושא זה.

המכביה ה-16 בשנת 2001, השנה הקשה ביותר לאינתיפאדה השנייה, התקיימה על אף איומי הטרור הכבדים ואי הגעת תיירות לארץ. משתתפי המכביה הזאת הצביעו ברגליים, כאשר הגיעו לארץ על מנת להשתתף במשחקים ובכך להביע את תמיכתם - ומשחקי המכביה נתקיימו כסדרם.

המכביה ה-17 בשנת 2005, הייתה למכביה הגדולה בכל הזמנים. הגיעו לארץ הגיעו מספר שיא של מעל 5,000 ספורטאים מ-55 מדינות ברחבי העולם. כמו בכל המכביות נשיא המדינה וראש ממשלת ישראל קיבלו את הספורטאים בברכות חמות באצטדיון רמת גן בנוכחות קהל עצום של צופים. גל פרידמן, זוכה מדליית הזהב הראשונה של מדינת ישראל, נשא את הלפיד והדליק את אש המכביה.

המכביה ה-18 - מכביה ח"י, התקיימה ביולי 2009 והיתה בסימן "מצוינות בשרשרת הדורות היהודית" ובמהלכה מאות ספורטאים צעירים ממדינות כמו אזרבייג'ן, לקחו חלק בטורניר ריצ'רד ריורדאן. משלחות מחמישים מדינות, חלקן גדולות (כמו ארה"ב), וחלקן קטנות (כמו פאלאו), ומכביסטים מסקוטלנד שהניפו לראשונה את דגלם במכביה, השתתפו באירוע הפתיחה של המכביה. לראשונה נשארו הספורטאים בתוך הזירה ולא ביציעים השונים, וכך סימלו את היותם של היהודים אומה אחת, כאשר ביתם הוא ארץ ישראל.

דיון (קטעי מקורות+ שאלות מנחות):

1. מה היה מצבו של העם היהודי בשנים של הקמת המכביה?
אילו תשובות המכביה נתנה לדילמות של העם היהודי ביישוב העברי באותו זמן?
2. על פי הקטע הבא, מה הערכים אשר עמדו בבסיס הקמת אירוע המכביה?

מדבריו של יוסף יקותיאלי על ה"המכביה- מהי?"

שם מכביה ולראשונה- מכביאדה- קראנו למשחקי המכביה שיערכו בתקופות קבועות כדוגמת המשחקים האולימפיים של זמננו.

ערכו של הספורט בקרב העמים כיום הזה מה רב, עד כי יתכן לומר שהטיפול בו הימים אלה נעשה צורך ראשון בחיי כל עם ועם הרוצה לחיות חיים לאומיים שלמים. שבעתיים גדול ערכו של הספורט לנו, בני העם העברי הקם לתחיה והשב לבנות את ארצו הנושנת.

... בכל המשחקים האולימפיים לקחו חלק ספורטאים מכל מדינות התבל, ובין משתתפי המדינות היו גם יהודים, אשר רבים מהם זכו בפרסים הראשונים, אולם העם העברי לא שלח את באי כוחו למשחקים האולימפיים עד כה, כי לא היה קיים איגוד אולימפי בארץ ישראל וקיום איגוד אולימפי כזה היה בלתי אפשרי מבלי הספח הספורט הא"י להתאחדויות הבינלאומיות.

המגמה והשאיפה החזקה לשתף את אנשי הספורט העבריים במשחקים האולימפיים, עוררה אצל רבים מאיתנו את הרעיון לארגן משחקים עולמיים עבריים שבהם נבחן את כוחותינו ונכין עצמנו להתחקויות בין לאומיות וכן נגדיל ונאדיר את עבודת הספורט של בני הנוער העברי...

בקונגרס של מכבי תנועה עולמית בשנת 1929 נשא יקותיאלי את הדברים הבאים:

" הספורט הוא בית ספר מובהק לחינוך אדם המעשה ומי כמונו העבריים זקוקים למעשיות? המכביה כינוס ספורט העולמי שלנו תשמש לנו מבחן כוחות ועליה במדרגות חינוך הספורט ועל פי תוצאותיה נכוננו צעדינו בעתיד, מלבד מבחן הספורט תשמש המכביה מבחן לאומי למאות אלפי הצעירים העבריים אשר יעלו לארץ ישראל לקחת חלק בה, הם ישאפו את אויר המולדת, יאזינו לשת עמם הקמה לתחייה וישובו לגולה מלאי עוז ומרץ להמשיך בעבודת עמם, עד בוא זמנם לעלות ארצה. ולא רק בגוף בלבד נטפל בכינוסנו אלא גם בנפש וברוח ישראל..."

המכביה שבה ישתתפו אלפי אנשים ושתמשוך אליה אלפי מבקרים מחוץ לארץ תכניס הון חדש לארצנו הקטנה, לתועלת כל יושביה. בנין אצטדיון עברי- לאומי יעסיק מאות פועלים במשך שנה

שלמה ומאות משפחות תהא פרנסתן עליו..."

מתוך ספר "המכביות בא"י", חיים ויין.

3. האם לדעתכם אותם ערכים עומדים בבסיס המכביה כיום?

אילו הם הערכים שלדעתכם מאפיינים היום את המכביה בארץ - לאור המפגש של האוכלוסייה הישראלית עם אלפי המשתתפים הבאים מכל הקהילות היהודיות מן העולם.

בעיתון "דואר היום" בתאריך ה-24.2.1932, התפרסמה הידיעה הבאה (בן ברוך):

"נתקיים כאן שהקרוב-רחוק, לפעמים, מלבנו ולהפך. ואולם במקרה זה (של חוסר התעניינות במכביה) חטא חוטאים אנו. אילו היה אפילו המכבי הסתדרות ספורטיבית בלבד, גם אז הייתה חובתנו להתעניין יותר בכינוסו העולמי שבארץ ישראל, הנקרא מכביה, כי הסתדרות ספורטיבית יהודית, המונה אלף צעירים וצעירות, לאו מילתה זוטרא היא! עכשיו, שידוע לנו בבירור, כי המכבי הוא ארגון נוער המאחד חומר ורוח, עכשיו שהוא מצהיר על זיקתו הציונית, לא כל שכן! לפנינו מפעל כביר, שעם כל הצטמצמותו ההכרחית בראשיתו עלול לתת לנו הרבה, מה לתת?

קודם כל, נחמה ועידוד...

שנית, ישמעו אויבנו ויראו...

שלישית, השפעה לאומית על הנוער..."

4. למה על פי בן ברוך המכביה הראשונה העניקה ליישוב העברי נחמה, עידוד, כבוד ויראה

מאויבי היישוב והשפעה עולמית על הנוער?

נחמה ועידוד של מי? למה "יראה"? איזו מן השפעה?

להלן מספר דברי הוגים על מכבי תנועה עולמית ועל המכבייה:

1. ד"ר מקס נורדאו, סגנו של תיאודור הרצל-
(הראשון שהתייחס לעשייה המכבית מנקודת מבט הגותית. מתוך נאומו בקונגרס הציוני השני
בבזל בשנת 1989)

**"עלינו ליצור שוב יהדות שרירית וחזקה!
כן! ליצור שוב! דברי ימינו מעידים, כי לפנים היתה קיימת יהדות כזאת.
ימים רבים, רבים מאוד, עסקנו רק בסגוף גופנו והמתנו.
אולם לא נכון; אחרים מותתו את גופנו, ובהצלחה רבה. הם הפכו את יהדות הגטו של ימי
הביניים לעם דל ומסכן, כחוש וחסר אונים. לכשעצמנו היינו ברצון מותרים על טובה זו; היינו
בוחרים בחסון הגוף במקום המתנו.**

יכולנו להשתמש בחיינו ברב תבונה וברב חפץ. ואולם הגוף הבריא, אשר שמש גם אצלנו מטרה
חשובה, מעולם לא נתעלה אצלנו למדרגת האושר הכי נעלה. הרבה מאות שנים לא יכולנו לטפל
בו, אור ואויר, מים וארץ- אלה יסודות הפיזיקה האריסטטית חסרו לנו. ברחובות הצרים של
הגטו שכחנו ישור האברים וזקיפת הגו. קרני השמש מעולם לא חדרו למעונותינו, בהם שררה
קדרות נצחית, והעיניים שדבקו בעלטה החלו קורצות וממצמצות בעצבנות. הרדיפות לא פסקו
לעולם; חיינו היו תמיד תלויים כנגד עינינו, קולנו כאוב מארץ עלה. רק על המוקד יכלו אחינו
הקדושים לקרוא בקול עז: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". עתה נפלה המועקה, רצוננו
חופשי. איש לא ימנענו מעסוק בהבראתו הגופנית. נחדש נעורינו לעת זקנתנו; ובחזה רחב,
באברים חזקים, במבט אמיץ- נהיה אנשי-חיל.

לספורט חשיבות יתרה, חינוכית. הוא צריך להבריאו לא רק בגוף, אלא גם ברוח. הוא צריך
לתת לנו את הביטחון בכוחותינו. יש אשר שונאינו מונים אותנו כי אנו בוטחים בעצמנו הרבה
מדי. אבל מי כמונו יודע, כמה מן האמת יש בדברים אלה! בטחון שלו בכוחות עצמנו- דווקא זה
חסר לנו.

לעינינו גדל נער עברי חדש ברי בגופו. אמנם עודנו די רחוק מאותם היהודים, שיצאו בקרקסים
להלחם עם גיבורי יון והברברים של הצפון. אבל ברוחו עומד נער זה גבוה שהמנצח היהודי,
המתכחש ליהדותו."

יחי הספורט העברי! יפרצו ויפרחו סניפי הספורט העברי!

2. מנחם אושיסקין, מראשי הציונות, על מכבי:

(מתוך נאום לפני הסתדרות "המכבי" באודיסה, 1917)

בן אירופה, חניך הציויליזציה הרומית, מקדש ומעריץ את הפתגם: *נפש בריאה בגוף בריא*. אנו, בני ישראל סבא, שהננו קוראים, כידוע מימין לשמאל, אנו מצווים להפוך גם את הפתגם הזה: *גוף בריא – לנפש בריאה*. נפש בריאה – היא התכלית; גוף בריא – הוא אך אמצעי. ואתם ירדתם לסוף האמת הזאת! לא בשם "שמשון" בחרתם, שהוא סמל הכוח הגשמי בלבד, אלא בשם "מכבי", שם גבור הרוח. המכבים אינם מופלאים מצד כוחם הגשמי, מצד טכסיסי האסטרטגיה שלהם. רבים ממעשי הגבורה הזאת מצויים בדברי ימי האנושיות, אף בקורות עם העברים. המכבים מצוינים ומפוארים מאין כמוהם – ברוחם, רוח עז.

אציין רק שני מומנטים בתקופה ההיא הנודעת לתהילה.

הנה מודיעים – כפר נדח בין הרי יהודה, עברים מספר, עלובים ומוכי חרדה, נתקהלו לפני מזבח האליל לשמוע על דבר המלך אנטיוכס. שליחו של העריץ, אשר שפעת חילות סוריה סרים למשמעתו, קורא ומפקד על העברים לזבוח לכבוד ציאוס, גאון אלי יון. הכל חרדים. הכל כפופים, הכל מחשים! אך הנה קול ישיש בן שמונים, קול מתתיהו, בוקע ועולה מתוך הדממה: *"גם אם יאמר עמי לנטוש חוקת אלהים חיים ויסגוד לאנטיוכס – אנכי ובני אשר עמדי לא נאבה ולא נשמע, ועם אלהי אברהם, יצחק ויעקב נהיה נאמנים תמיד"*. כה אמר מתתיהו וקרא למרד. גופו של הישיש היה תשוש, אך רוחו היה עשוי לבלי חת. הרגיש וידע הזקן גדל הרוח, כי יש בחיים אמת נשגבה, שהיא יקרה מן החיים; אף זאת הבין, כי ביחס לאמת כזו אין מכריעים ברוב, כי אם כל פרט מצווה להגן עליה ולהקריב את כל אושר הארץ למענה. אכן עמנו – זו תולעת יעקב – אשר עמד והוציא תמיד את בניו לאש מדורות האינקויזיציה ולחרב ההידמקים רוכבי הערבה, היה בן נאמן לאבי החשמונאים. דברי ימי ישראל מאז ועד היום יעידו כאלפי עדים, שלא תמיד האמת העליונה היא קנין הרוב ושתמיד הרוח הנעלה היא מנת חלקו של המועט.

ועוד מראה ממראות הימים ההם. היכל המלכים. המלך אנטיוכס יושב על כסאו והפמליא מסביב לו, אנשי החצר וגדודי צבאותיו; לפניו – פסל צאוס, ונער רך, כמעט ילד. אחיו, שישה במספר, כבר הוצאו להורג, כי לא נאותו לכרוע לאליל. עתה הגיעה שעתו של הקטן באחים. העריץ מוכן לוותר מעט על רצונו: הנה יפיל טבעתו לפני האליל, ישח נא הילד

5. האם הדברים שנאמרים בקטעים על הספורט ועל העם היהודי יכולים להיאמר גם היום? איזה כלי לטובת העם היהודי הספורט הוא על פי ההוגים הללו?
6. האם אפשר לדבר על ספורט יהודי? או על ספורט בין יהודים?
7. המכביה היא האירוע התיירותי הגדול ביותר של מדינת ישראל. רבבות של יהודים מגיעים ארצה עם מכל קצותיה. האם מפגש זה הוא חשוב כיום במדינת ישראל? האם הוא חשוב לך?

בדלנות או הזדהות יהודית-ציונית?

מתוך מגילת העצמאות:

"המדינה תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות"

הודעה שפורסמה לעיתונות, 42 ימים לפני טקס הפתיחה של המכביה 2005:

שלמה נחמה, יו"ר חבר הנאמנים של המכביה: "המכביה 2005 האירוע היהודי הציוני הגדול ביותר".

אירועי המכביה הם המפעל היהודי והציוני הגדול ביותר שמקיים העם היהודי יחד עם מדינת ישראל ומכאן נובעת חשיבותו הרבה. זו דרכו של העם היהודי היושב בתפוצות להזדהות עם מדינת ישראל עם ערכיה ועם דמותה. השנה, מהווה המכביה גם מפגן הזדהות עם מדיניות ממשלות ישראל והחתימה לשלום צודק ולביטחון המדינה ואזרחיה.

המסר של המכביה 2005, הוא "האהבה" - זו האהבה מבחוץ פנימה אבל גם אהבה שלנו כאן במדינת ישראל, האחד את השני. אני מאמין ומקווה שנהיה ראויים לאהבה זו ונדע לא רק לקבל אלא גם להעניק לאחר.

החיבוק שמעניק המגזר העיסקי למכביה, המתקיימת מדי 4 שנים, נובעת מהחשיבות העצומה של מפעל זה ונועדה להבטיח כי החיבוק של העם היהודי את מדינת ישראל יהווה לידי ביטוי באירועים אלה, לא יפסיק להתקיים. שלמה נחמה המשין ואמר כי למשלחות הספורטאים מחו"ל נלווים אנשי עסקים רבים, חלקם מבכירי הכלכלה במדינותיהם, וזו הזדמנות טובה גם להציג בפניהם את חוסנה הכלכלי של ישראל.

לדברי יגאל כרמי, יו"ר מכבי תנועה עולמית, החיבור לישראליות, למדינת ישראל ולנופיה הוא אחד הערכים המרכזיים במכביה. המשתתפים יעברו "חוויה ישראלית", הכוללת ימי טיול ברחבי הארץ וסדנאות בנושאים יהודיים וציוניים במטרה לחזק את הקשר עם ישראל.

דורון ג'מצי שגריר המכביה 2005, הציג את הלוגו החדש של המכביה, המלווה בסיסמא "להתרגש. לאהוב. לנצח", ואמר כי "השנה המכביה בסימן האהבה וההתרגשות: האהבה לאנשים, האהבה לישראל, האהבה לספורט". לדבריו, המכביה, עבור משתתפיה, נחשבת לאירוע בעל חשיבות ספורטיבית גדולה, והספורטאים מתאמנים חודשים ארוכים לקראתה. ג'מצי הדגיש כי תוצאות משחקי המכביה מוכרות על ידי ההתאחדויות הבינלאומיות. ג'מצי אמר כי ההערכה כי שיאי מכביה רבים ישברו השנה במקצועות רבים ובכך יקבל ערכם הספורטיבי של המשחקים חיזוק רב.

8. האם קיום אירוע יהודי- בדלני, אשר מיועד ליהודים בלבד, הוא מנגד את רוח מגילת

העצמאות?